

1. A Közös Európai Referenciakeret politikai és oktatási háttere

1.1. Mi a Közös Európai Referenciakeret?

1

A Közös Európai Referenciakeret közös alapot teremt Európa-szerte a nyelvi tantervek, tantervkészítési irányelvek, vizsgák, tankönyvek stb. kidolgozásához. Átfogóan bemutatja, mit kell elsajátítaniuk a nyelvtanulóknak, milyen tudást és mely készségeket kell fejleszteniük a sikeres kommunikáció érdekében. A nyelv kulturális kontextusát is ismerteti. A Referenciakeret meghatározza a nyelvtudás szintjeit, és ezáltal lehetővé teszi, hogy a tanulók haladása a nyelvtanulás minden szakaszában és egész életük során mérhető legyen.

A Közös Európai Referenciakeret célja, hogy áthidalja azokat a kommunikációs korlátokat az élő nyelvek oktatásában dolgozó szakemberek között, amelyek az egyes országokra jellemző különböző oktatási rendszerekből adódnak. Az oktatás irányítóinak, a kurzusok tervezőinek, tanároknak, tanárképzési szakembereknek, vizsgáztató testületeknek stb. olyan eszközt kínál, amelynek segítségével értékelhetik, kontextusba helyezhetik és másokkal koordinálhatják jelenlegi gyakorlatukat, hogy biztosan megfeleljenek a rájuk bízott nyelvtanulók valós szükségleteit tükröző elvárásoknak.

Mivel a Referenciakeret közös alapot nyújt a célok, tartalmak és módszerek kidolgozásához, javítani fogja a kurzusok, tantervek és minősítések rendszerének átláthatóságát, és így hozzájárul a nemzetközi együttműködés fejlesztéséhez az élő nyelvek területén. A nyelvtudás leírásának objektív kritériumai elősegítik a különböző oktatási rendszerekben szerzett minősítések kölcsönös elismerését, ami hozzájárul az európai mobilitás fejlődéséhez.

A Referenciakeret taxonimikus jellege szükségképpen tükrözi azon törekvésünket, hogy az emberi nyelv összetettségét a nyelvi kompetenciák különböző alkotóelemekre való lebontásával jellemezzük. Ez nyilvánvalóan pszichológiai és pedagógiai problémákkal szembesít bennünket, hiszen a kommunikációban az ember teljes személyiségével vesz részt. A következőkben elkülönített és kategorizált kompetenciák összetett módon hatnak egymásra minden egyes személy fejlődése során. Társadalmi szereplőként minden

Közös európai referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés

egyén egyre szélesedő körű, egymást részben átfedő társadalmi csoportokkal létesít kapcsolatot, amely kapcsolatok rendszeréből az egyén identitása fölépül. Interkulturális megközelítésben a nyelvtanítás fő célja, hogy elősegítse a tanulók teljes személyiségének és identitástudatának megfelelő fejlődését a nyelvi és kulturális másság ismeretében. A tanárok és tanulók feladata, hogy a sok részt egészségesen fejlődő összetett egészé alakítsák.

A Referenciakeret tartalmazza azokat a „részleges” minősítéseket is, amelyek akkor kerülhetnek előtérbe, ha csak a nyelvtudás valamilyen szorosabban körülhatárolt területére van szükség (pl. inkább a beszédértésre, mint a beszédre), vagy amikor egy harmadik vagy negyedik nyelv megtanulásához csupán korlátozott idő áll rendelkezésre, és így esetleg hasznosabb eredmények érhetőek el, ha pl. inkább a felismerést, mint a felidézést tűzzük ki célul. Az ilyen, adott prioritáshoz igazodó szelektív készségfejlesztés hivatalos elismerése elősegíti a többnyelvűség kialakulását azáltal, hogy így több európai nyelv megtanulása válik lehetségessé.

2

1.2. Az Európa Tanács nyelvpolitikájának céljai és feladatai

A Referenciakeret az Európa Tanács általános céljait szolgálja, melyeket a Miniszteri Bizottság R (82) 18. és R (98) 6. számú ajánlásaiban a következőképpen határozott meg: „nagyobb egyetértés elérése a tagállamok között”, és ennek a célnak a megvalósítása „a kultúra területén végzett közös tevékenység segítségével”.

Az Európa Tanács Kulturális Együttműködési Tanácsának élő nyelvekkel kapcsolatos (megalakulása óta középtávú programokban megvalósított) munkája következetességének és folyamatosságának záloga három alapelv. Ezeket az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (82) 18. számú ajánlásában fektették le:

- Európa gazdag nyelvi és kulturális öröksége értékes közös erőforrásunk, amelyet védeni és fejleszteni kell, és jelentős erőfeszítésekre van szükség az oktatás terén ahhoz, hogy ezt a sokszínűséget kommunikációs korlát helyett a közös gyarapodás és a megértés forrásává változtassuk.
- Csakis az Európában használatos élő nyelvek jobb megismerése teszi lehetővé a különböző anyanyelvű európaiak közötti kommunikáció és interakció erősödését az európai mobilitás, a kölcsönös megértés és együttműködés előmozdítása, illetve az előítéletek és a diszkrimináció megszüntetése érdekében.

A Közös Európai Referenciakeret politikai és oktatási háttere

- A tagállamok nyelvpolitikájuk kialakításakor európai viszonylatban nagyobb összhangot érhetnek el folyamatos együttműködéssel és nemzeti nyelvpolitikájuk összehangolásával.

A fenti alapelvek megvalósítása érdekében a Miniszteri Bizottság felszólította a tagállamok kormányait, hogy

(F14) Segítsék elő a kormányzati és civil szervezetek országos és országok közötti együttműködését az élő nyelvek oktatása, a tanítási és értékelési módszerek fejlesztése, valamint a tananyagok kidolgozása és használata területén, beleértve a multimédiás anyagok létrehozásával és használatával foglalkozó intézmények támogatását.

(F17) Tegyék meg a szükséges lépéseket egy hatékony európai információcsere-rendszer létrehozásához, amely a nyelvtanulás, a nyelvtanítás és a kutatás valamennyi területével foglalkozik, és teljes mértékben kihasználja az információs technológia adta lehetőségeket.

Következésképpen a Kulturális Együttműködési Tanács, ennek Közoktatási Bizottsága és az Élő Nyelvek Szekciója arra törekszik, hogy ezen alapelveknek megfelelően ösztönözze, támogassa és koordinálja a tagállamok kormányainak és civil szervezeteinek a nyelvtanulás hatékonyabbá tételé érdekében végzett munkáját, különös tekintettel azokra a lépésekre, amelyeket azok az R (82) 18. számú ajánlás függelékében kiemelt általános intézkedések megvalósítása terén tesznek.

Általános intézkedések:

1. Lehetőség szerint biztosítsák, hogy lakosságuk minden rétege hozzáférjen a többi tagállam (vagy az országukban élő más közösségek) nyelvének elsajátításához szükséges hatékony eszközökhöz, valamint birtokába juthassanak azon készségeknek, amelyek képessé teszik őket arra, hogy kommunikációs feladataiknak megfeleljenek, így például
  - 1.1. ellássák a mindennapi életben adódó feladatokat egy másik országban, és segítsenek ugyanebben a saját országukban élő külföldieknek;
  - 1.2. információt és gondolatokat cseréljenek más nyelvet beszélő fiatalokkal és felnőttekkel, és közöljék velük saját gondolataikat és érzéseiket;
  - 1.3. váljanak képessé más emberek életének és gondolkodásának, valamint kulturális örökségének átfogóbb és mélyebb megértésére.

Közös európai referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés

4

2. Segítsék, támogassák és bátorítsák a tanárok és tanulók minden csoportját, hogy saját helyzetükre alkalmazzák a nyelvtanulási elméletek rendszerének alapelveit (ahogyan ezeket az Európa Tanács nyelvi programjának keretében kifejlesztették)
  - 2.1. a nyelvtanulás és nyelvtanítás tanulói szükségletekre, motívációkra, jellemzőkre és forrásokra való alapozásával;
  - 2.2. érdemleges és reális célok lehető legrészletesebb meghatározásával;
  - 2.3. megfelelő módszerek és tananyagok kidolgozásával;
  - 2.4. a tanulási programok értékeléséhez megfelelő formák és eszközök kidolgozásával.
3. Támogassák mindazon kutatási és fejlesztési programokat, amelyek hozzájárulnak olyan módszerek és tananyagok bevezetéséhez az oktatás minden szintjén, amelyek segítségével a tanulók szükségleteiknek megfelelő szintű kommunikatív kompetenciát sajátíthatnak el.

Az R (98) 6. számú ajánlás bevezetője ismételten megerősíti az élő nyelvek területén végzett tevékenység politikai célkitűzéseit:

- Minden európai polgár számára a fokozott nemzetközi mobilitás, valamint a szorosabb együttműködés kihívásaival szembeni megfelelés lehetővé tétele, nemcsak az oktatás, a kultúra és a tudomány, hanem a kereskedelem és az ipar területén is.
- A megértés és a tolerancia, az identitás és a kulturális sokszínűség iránti tisztelet előmozdítása hatékonyabb nemzetközi kommunikáció segítségével.
- Az európai kulturális élet gazdagságának megőrzése és továbbfejlesztése a nemzeti és regionális nyelvek alaposabb kölcsönös megismerése révén, beleértve a kevésbé oktatott nyelveket is.
- A sok nyelvet és kultúrát felölelő Európa szükségleteinek kielégítése az európai polgárok nyelvi és kulturális határokon átvéelő kommunikációjának hathatós elősegítésével. Ennek a kommunikációnak a fejlesztése folyamatos, élethosszig tartó munkát igényel, amelynek ösztönzése, megszervezése és az oktatás minden szintjén történő anyagi támogatása az érintett testületek feladata.
- Az interaktív Európában az erősen korlátozott kommunikációs készségekkel rendelkezők elszigetelődéséből adódó veszélyek elhárítása.

Különösen sürgetőnek találták ezeket a célkitűzéseket az államfők első csúcstalálkozóján, amelyen az európai mobilitás és integráció legfőbb akadályát az idegengyűlöletben és a szélsőséges nacionalizmusban jelölték

A Közös Európai Referenciakeret politikai és oktatási háttere

meg, valamint ugyanezeket tették felelőssé Európa stabilitásának veszélyeztetéséért és a demokrácia egészséges működésének akadályozásáért. A második csúcstalálkozó a demokratikus polgárságra való felkészítést elsődleges fontosságú oktatási feladatként jelölte meg, ezzel is nyomatékositva azon további célkitűzést, amellyel a legutóbbi projektek foglalkoztak:

olyan modern nyelvoktatási módszerek támogatása, amelyek megerősítik a független gondolkodást, ítélőképességet és cselekvést, a szükséges társadalmi készségekkel és felelősséggel összhangban.

Ezen feladatok fényében a Miniszteri Bizottság hangsúlyozta „az olyan konkrét tennivalók jelen és jövőbeni politikai jelentőségét, mint például a nyelvi választékkínálat bővítése és a nyelvtanulás intenzitásának növelése a pán-európai többnyelvűség előmozdítása érdekében”, és felhívta a figyelmet a tanulmányi kapcsolatok és cserék továbbfejlesztésének, valamint az új kommunikációs és információs technológiák által nyújtott lehetőségek teljes kiaknázásának fontosságára.

1.3. Mi a többnyelvűség?

Az utóbbi években a „többnyelvűség” fogalma egyre fontosabbá vált a nyelvtanulással kapcsolatban az Európa Tanács megközelítésében. A többnyelvűség különbözik a soknyelvűségtől, azaz bizonyos számú nyelv ismeretétől, vagy több nyelv együttes jelenlététől egy adott társadalomban. A soknyelvűség oly módon is létrehozható, ha valamely iskolában vagy oktatási rendszerben egyszerűen csak bővítjük a nyelvi kínálatot, és arra ösztönözzük a diákokat, hogy egynél több idegen nyelvet tanuljanak, vagy mérsékeljük az angol nyelv nemzetközi dominanciáját. Ezen túlmutatva a többnyelvűségen alapuló megközelítés azt jelenti, hogy az egyén nyelvi élményei és tapasztalatai - mindezek kulturális vonzataival együtt - folyamatosan bővülnek, az otthon megismert nyelvtől a társadalomban használt nyelven át más népek nyelvei felé (akár az iskolában, akár a felsőoktatásban, akár közvetlen személyes tapasztalat útján tanulta ezeket a nyelvhasználó). Továbbá hangsúlyozottan jelenti azt, hogy ezek a nyelvek és kulturális ismeretek nem egymástól elszigetelve tárolódnak az ember fejében, hanem olyan sokrétűen összetett kommunikatív kompetenciává állnak össze, amelyhez az összes nyelvismeret és tapasztalat hozzájárul, és ezen ismeretek és tapasztalatok kölcsönösen hatnak egymásra. Az egyes konkrét helyzetekben az egyén rugalmasan hívhatja elő ennek a kompetenciának különböző részeit a mindenkor beszélgetőpartnerrel folytatott sikeres kommunikáció érdekében. Például a beszélgető felek egyik

Közös európai referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés

6

nyelvről vagy nyelvjárásról a másikra válhatnak, kihasználva azt a képességüket, hogy az egyik nyelven ki tudják fejezni magukat, a másikat pedig megértik. Több nyelv ismerete felhasználható egy számunkra eredetileg „ismeretlen” nyelvű szöveg megértéséhez (legyen szó akár írott, akár beszélt nyelvről), úgy, hogy a „megfejtés” során az emlékezetünkben közös nemzetközi szókincsként tárolt szavakat új formában is felismerjük stb. Akik némi nyelvismerettel rendelkeznek - még ha nagyon kevés is -, közvetítőként segíthetnek a kommunikációban az idegennyelv-ismerettel egyáltalán nem rendelkezőknek. Ám ilyen közvetítő hiányában is megvalósítható bizonyos szintű kommunikáció, minden lehetséges nyelvi eszköz felhasználásával, a különböző nyelvek és nyelvjárások alternatív kifejezési formáinak kreatív alkalmazásával, illetve a nem verbális kommunikáció (mozdulatok, gesztusok, arckifejezések stb.) lehetőségeinek kiaknázásával és a nyelvhasználat radikális leegyszerűsítésével.

Ezen felfogás következtében a nyelvoktatás célja jelentősen megváltozott. Immár nem az a cél, hogy egy vagy két, esetleg három nyelvet az „ideális anyanyelvű beszélő” modelljéhez hasonlatos tökéletességgel, ám egymástól függetlenül sajátítsunk el. Ellenkezőleg, a cél egy olyan nyelvi repertoár kialakítása, amelyben minden nyelvi képesség szerephez jut. Ez természetesen feltételezi azt, hogy az oktatási intézmények által kínált nyelvek köre bővül, és hogy a diákok lehetőséget kapnak többnyelvűségi kompetenciájuk kialakítására. Továbbá, mivel a nyelvtanulást egész életen át tartó feladatnak tekintjük, központi fontosságúvá válik a fiatalok motivációjának, készségeinek és önbizalmának erősítése az iskolán kívüli új nyelvi élmények feldolgozásához. Az oktatási hatóságok, a vizsgáztató testületek és a tanárok felelőssége nem korlátozódhat egy bizonyos nyelvben egy adott nyelvi szintnek egy bizonyos idő alatt történő elsajátíttatására, bár nyilvánvalóan ez is fontos.

Egy ilyen paradigmaváltás összes következménye még kidolgozásra és a gyakorlatba való átültetésre vár. Az Európa Tanács nyelvi programjának legújabb fejlesztéseit olyan eszközök létrehozásának szentelték, amelyet a nyelvtanításban részt vevő minden szakember felhasználhat a többnyelvűség elősegítésére. Az Európai Nyelvtanulási Napló (ENYN) olyan formátumot biztosít, amelyben a legkülönbözőbb nyelvtanulási és interkulturális tapasztalatok nyilvántarthatóak és hivatalosan elismerhetőek. Ezért a Közös Európai Referenciakeret egy adott nyelvhez nemcsak az általános nyelvismeret szintezését adja meg, hanem a nyelvhasználat és a nyelvi kompetenciák részletes lebontását is. Ez megkönnyíti a szakemberek számára, hogy nyelvtanulók eltérő szükségleteivel, tulajdonságaival és képességeivel összhangban határozzák meg a különböző célokat és jelenítsék meg a teljesítményeket.

1.4. Miért van szükség a Közös Európai Referenciakeretre?

1991 novemberében a Svájci Szövetségi Kormány kezdeményezésére a svájci Rüşchlikonban tartott „Átláthatóság és következetesség az európai nyelvtanulásban: feladatok, értékelés és minősítés” című Kormányközi Szimpózium az alábbiakat fogalmazta meg.

1. A tagállamokban a nyelvtanulás és a nyelvtanítás további erősítése szükséges a nagyobb mobilitás, a hatékonyabb nemzetközi kommunikáció, az identitás és a kulturális különbségek iránti tisztelet, az információ hozzáférhetőségének javítása, az aktívabb személyes kapcsolattartás, a jobb munkakapcsolat és a kölcsönös megértés érdekében.
2. Ezen célok eléréséhez szükséges a nyelvtanulás élethosszig tartó feladatként való támogatása és lehetővé tétele az oktatási rendszer minden szintjén, az iskoláskor előtti oktatástól a felnőttoktatásig.
3. Kívánatos a nyelvtanítás minden szintjére vonatkozó Közös Európai Referenciakeret megalkotása annak érdekében, hogy
  - elősegítsük és támogassuk a különböző országok oktatási intézményei közötti együttműködést,
  - megteremtsük a nyelvvizsgák kölcsönös elismerésének szilárd alapját,
  - segítsük a tanulókat, tanárokat, oktatásszervezőket, a vizsgáztató testületeket és az oktatás irányítóit munkájuk megalapozásában és összehangolásában.

A többnyelvűséget a plurikulturalizmus kontextusában kell vizsgálnunk. A nyelv nemcsak a kultúra egyik fő tényezője, hanem egyben a kulturális produktumok hozzáférhetőségének eszköze is. Az itt elmondottak nagy része tágabb értelemben is érvényes. Az egyének kulturális kompetenciájában az általuk megismert különböző (nemzeti, regionális, társadalmi) kultúrák nem egyszerűen egymás mellett léteznek, hanem összehasonlítás, szembeállítás és aktív interakció révén egy gazdagabb, integrált plurikulturális kompetenciát hoznak létre, amelynek a többnyelvűségi kompetencia az egyik, más alkotórészekkel szintén kölcsönhatásban álló összetevője.

1.5. Hogyan használjuk a Közös Európai Referenciakeretet?

A Referenciakeret felhasználható:

1. nyelvoktatási programok tervezéséhez a feltételezhető és meghatározható előzetes tudás és a korábbi tanuláshoz való illeszkedés (különös tekintettel az általános iskola alsó és felső tagozata, a középiskola, a felsőoktatás és a továbbképzés közötti átmenetre);
  - célkitűzéseik;
  - tartalmuk szempontjából;
2. nyelvvizsgák tervezéséhez az alábbi szempontok szerint:
  - a vizsgák tartalma;
  - értékelési kritériumok, inkább a pozitív teljesítmény, semmint a negatív szemléletet tükröző hiányosságkeresés szempontjából;
3. az önálló tanulás tervezéséhez, beleértve:
  - a tanuló meglévő ismereteinek tudatosítását;
  - a megvalósítható és érdemleges célok önálló kitűzését;
  - a tananyagok kiválasztását
  - és az önértékelést.

A nyelvoktatási program és a minősítés lehet

- *átfogó*: a nyelvismeret és a kommunikatív kompetencia minden területén fejleszti a nyelvtanulót;
- *moduláris*: valamely szűkebb területen, egy bizonyos cél érdekében fejleszti a nyelvtanuló nyelvismeretét;
- *súlyozott*: a nyelvtanulás bizonyos területeit hangsúlyozza, és olyan nyelvismeretet céloz meg, amelyre egyes területeknek és készségeknek a többinél magasabb szintje jellemző;
- *részleges*: csak egyes feladatokra koncentrál, és csak egyes készségek fejlesztését vállalja fel (pl. beszédértés), míg másokat figyelmen kívül hagy.

A Közös Európai Referenciakeret mindezen változatok figyelembevételével készült.

Ha a közös referenciakeret szerepét a nyelvtanulás haladóbb szintjeire vonatkoztatva vizsgáljuk, figyelembe kell vennünk a nyelvtanulók szükségleteiben bekövetkezett változásokat, valamint azt, hogy milyen körülmények között élnek, tanulnak vagy dolgoznak. Szükség van a B1 szint fölötti általános minősítésekre is, amelyeket a Közös Európai Referenciakeret

A Közös Európai Referenciakeret politikai és oktatási háttere

alapján be lehet sorolni. Ezeket természetesen világosan kell leírni, az országokhoz kell igazítani, és új területekre is ki kell terjeszteni, így minde-
nekelőtt a kultúrára és más speciális területekre. Ezen felül fontos szerep jut a nyelvtanulók különleges igényeinek, tulajdonságainak és képességeinek megfelelően létrehozott moduloknak és modulcsoportoknak is.

1.6. Milyen kritériumoknak kell a Közös Európai Referenciakeretnek megfelelnie?

Funkciójának betöltéséhez a Közös Európai Referenciakeretnek átfogónak, átláthatónak és következetesnek kell lennie.

„Átfogó”-n azt értjük, hogy a Közös Európai Referenciakeretnek meg kell kísérelnie a nyelvismeret, a nyelvi készségek és a nyelvhasználat lehető leg-
szélesebb skálájának meghatározását (természetesen anélkül, hogy meg-
próbálná előre megjósolni minden helyzetben a nyelv minden lehetséges
használatát - ami lehetetlen feladat), valamint minden nyelvhasználó szá-
mára lehetővé kell tennie, hogy segítségével meg tudja határozni céljait stb.
A Közös Európai Referenciakeretnek meg kell különböztetnie a nyelvtudás
leírásához használt különböző dimenziókat, meg kell jelölnie referenciapon-
tokat (szinteket vagy lépéseket), amelyekkel a fejlődés mérhető. Figyelembe
kell ugyanakkor venni azt a tényt is, hogy a kommunikatív készség a szoro-
san vett nyelvi dimenziókon kívül másokat is tartalmaz (pl. szociokulturális
tudatosság, képzelőerő, affektív tényezők, a tanulás tanulása stb.).

„Átláthatóság”-on azt értjük, hogy az információt világosan és érthetően
úgy kell megfogalmazni, hogy a felhasználók ne ütközzenek értelmezési
nehézségekbe.

„Következetesség”-en pedig azt, hogy a leírás belső ellentmondásoktól
mentes legyen. Az oktatási rendszerekre vonatkozóan következetességről
akkor beszélhetünk, ha harmonikus kapcsolat áll fenn alábbi elemeik között:

- a szükségletek azonosítása,
- a célok meghatározása,
- a tartalom meghatározása,
- a tananyag kiválasztása, illetve kidolgozása,
- tanítási/tanulási programok létrehozása,
- alkalmazott tanítási és tanulási módszerek,
- mérés, tesztelés és értékelés.

Egy átfogó, átlátható és következetes referenciakeret létrehozása a nyelvtan-
nítás és nyelvtanulás számára nem jelenti valamely egységes rendszer köte-
lező használatát. Éppen ellenkezőleg, a Referenciakeretnek nyitottnak és

Közös európai referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés

rugalmasnak kell lennie, hogy - megfelelő változtatásokkal - a mindenkori helyzethez lehessen igazítani. Az Európa Tanács Referenciakerete:

- *többfunkciós*: a nyelvtanulást biztosító szolgáltatások tervezésében és kivitelezésében szerepet játszó valamennyi célra felhasználható,
- *rugalmas*: különböző körülmények között alkalmazható,
- *nyitott*: alkalmas további bővítésre és finomításra,
- *dinamikus*: a használata során szerzett tapasztalatok alapján folyamatosan továbbfejlődik,
- *felhasználóbarát*: könnyen érthető és használható a célközönség számára,
- *nem dogmatikus*: a számos egymással versengő nyelvészeti és neveléstudományi elmélet és gyakorlat közül egyiket sem tekinti egyedül üdvöztetőnek.